

YASHIL

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№6

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

Road

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 806 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-iyunda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayeich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

O'zbekistonda yashil iqtisodiyotni shakllantirishda xitoy va rossiya investitsiyalarining qiyosiy tahlili.....	20
Malikov Numonjon Kamalovich	
Raqamli texnologiyalarning makroiqtisodiy barqarorlikka ta'siri	26
Sherzod Rajabov, Istora Abdusalomova	
Reducing inequality through human capital development: a comparative analysis of policies in the european union and uzbekistan	30
Iloxmonov Jaxongir Alisher o'g'li	
Hududiy raqamli infratuzilmaning xizmat ko'rsatish sektoriga ta'siri: samarqand viloyati misolida	39
Musinov Dilshod Sultanovich	
Ways to improve quality in hotels through digital technologies	44
N.A. Rakhmonova	
Проблемы и пути внедрения механизма налогового стимулирования центров инновационного роста нового узбекистана.....	48
Умаров Б. С.	
Влияние протекционистской политики на инвестиционные стратегии промышленных предприятий.....	55
Ёдгоров Сардорбек Самадович	
Fiskal siyosat tahlili: aholi bandligi; aholi daromadlari; soliqqa tortish.....	61
Isroilov Boxodir Ibragimovich, Navruzova Farog'at Abdihamid qizi	
Problems in entrepreneurial potential development: a comprehensive analysis of contemporary barriers and challenges	67
Baxtiyor Xabibullayev Abdulvoxid o'g'li	
Tijorat banklarida aholi omonatlarining jozibadorligini oshirishning metodologik asoslari va amaliy yo'nalishlari	73
Xakimov Zoxid Norbo'tayevich	
To'lov aylanmasining mohiyatini aniqlashda to'lov va to'lov oqimlarining roli.....	78
I.F.Sayfiddinov	
Moliyaviy inklyuzivlikni ta'minlovchi samarali soliq siyosati.....	83
Artikov Ne'matulla Abdusalamovich	
Youth, digital finance, and the gig economy in uzbekistan	86
Akmal Boymurodov	
Aktsiyadorlik jamiyatlari korporativ boshqaruvda qaror qabul qilishda raqamli texnologiyalardan foydalanish masalalari	91
Xabibullaeva Shirinxon Tohir qizi	
В условиях трансформации обеспечение развитие образования и нуки в сфере подготовки управленческих кадров	98
Суюнов Дилмурод Холмурадович	
Ипотечное кредитование как инструмент социальной политики в узбекистане	104
Базарова Нигора Равшановна	
Kichik biznes subyektlari tomonidan hudud aholisi bandligini ta'minlashning ijtimoiy va iqtisodiy natijalari.....	110
Ergasheva Nigora Abdigapparovna	
Kichik korxonalar istiqbolli hududlarda sanoat ishlab chiqarish holati dinamikasi.....	114
Xonto'rayev Obbosxon Kamolxon o'g'li	
Banklarning aktivlarini daromadliligini oshirish yo'llari	118
Elbusinova Umida Khamidullaevna	

Ekologik omillar o'zgarishining dehqon xo'jaliklari yalpi hosiliga ta'siri	123
Otamurodova Dildora Abdukrimovna	
O'zbekiston tijorat banklarining yashil iqtisodiyotdagi o'rni	128
Eshev Furqat A'zamovich, Ibragimova Feruza Axtamovna, Jumanazarova Malika Baxtiyorovna, Raxmatova Mohina Dilmurod qizi	
Использование интеллектуальных технологий в процессе обслуживания клиентов банка	132
Хашимова Дилёра Пахритдиновна	
Innovatsion faoliyatning moliyaviy rag'batlantirish va boshqaruv samaradorligini belgilovchi omil va jihatlari.....	138
Baxriddinov Nodirbek Zamirdinovich	
Import tovarlari bo'yicha aksiz solig'ini undirishning nazariy asoslari.....	143
Abdurasulov Murodjon Bahrom o'g'li	
Роль цифровых валют центральных банков в модернизации платёжной инфраструктуры: мировой опыт и перспективы Узбекистана	150
Срожиддинова З.Х., Тухтасинова Д.Н.	
Tijorat banklarida chakana to'lov tizimlarini nazariy asosi.....	155
Sultonov Davronjon Rustam o'g'li	
Tikuv-trikotaj korxonalarida raqobatbardoshlikni oshirishda strategik menejmentning roli	161
Mamatraimov Islom Mamanazarovich	
Ta'lim, ekologiya va raqamlashtirish sohalarida bolalar va o'smirlar turizmini integratsiyalash: xalqaro tajribalar va O'zbekiston.....	170
Islomova Dilrabo Salomovna	
Iqtisodiy masalalarni matritsalar nazariyasi asosida modellashtirish va python dasturlash tilida yechish.....	175
Tojiyev Ilhom Ibraimovich, To'rayeva Feruza Dilmurodovna, Namozova Barchinoy G'ayrat qizi, Baxronova Zuhra Otaniyoz qizi	
Pul bozori barqarorligini ta'minlashda tijorat banklarida likvidlikni boshqarish samaradorligi	188
Sattorova Nasiba G'aniyoz qizi	
The role of digitalization of healthcare in the implementation of the safe city project	192
Akbarjon Iminov	
Аутоиммунные поражения центральной нервной системы, возникающие после стрептококковой инфекции	198
Умарова Саодат Сулаймоновна, Нормакматов Бахтиёр Ботиралиевич	
Iqtisodiyotiga yo'naltirilgan investiyalar tahlili.....	204
Namozov Olim Botirovich	
Creating a favorable climate for investment in agriculture	209
U.I.Djumaniyazov, B.J.Mirzaev	
Davlat ishtirokidagi korxonalarni korporativ boshqaruvni xalqaro standartlari asosida takomillashtirish	214
F.Djalilov	
Davlat tibbiyot tashkilotlarida ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy su'gurt qilish xarajatlarini hisobi.....	222
Kuliboyev Azamat Shonazarovich	
O'zbekistonda bank operatsion xarajatlari buxgalteriya hisobi.....	227
Qurbonova Sitara Vahobjon qizi	
O'zbekistonda kichik biznes va tadbirkorlik subyektlarini rivojlantirishning strategik yo'nalishlari.....	233
Musayev Ozodjon Shavkat o'g'li	
Пути обеспечения стабильного экономического роста в условиях перехода к зелёной экономике, совершенствования государственной экономической политики и повышения эффективности внедрения принципов цикличной экономики.....	237
Худайбергенова Адалат Негматуллаевна, Убайдуллаев Сирожиддин Жамшидович, Файзиёва Хамида	

Кудратовна, Эшбоев Миржалол Бахромович	
O'zbekiston sanoatining iqtisodiy holatini baholash	241
Mamanazarov Oybek Shomurodovich	
Maktabgacha ta'limda tayanch kompetensiyalarni shakllantirishda matematika va savod asoslarining didaktik yechimlari.....	247
Mingboyeva Guldorxon Maxmudovna	
Soliq tizimida soliq riskini baholash uslubiyoti.....	252
Nasimov Ravshanjon Azimovich	
Budjetni rejalashtirish tizimida jismoniy shaxslar daromadlari bo'yicha prognozlashni takomillashtirishning metodologik asoslari	260
Babaev Shavkat Bayramovich	
Понятие и сущность денежного потока в системе финансового управления.....	267
Машарипова Шахло Адамбаевна	
Yashil mehmonxonalarda strategik tahlil metodologiyasi	274
Rasulova Nigora Yusupovna	
Цифровая трансформация: новые возможности и современные тенденции в управлении бизнесом и инвестициями.....	279
Баратова Динора Алишеровна	
Mehmonxonalarda xizmat ko'rsatishning sifati va samaradorligini baholash.....	283
Ikromov Akbar Farxod o'g'li	
Модель внедрения open banking в Узбекистане: предложение на основе международного опыта и локальных особенностей.....	288
Камалов Шухрат Камалович, Аскарова Дилором Хожимуратовна, Баходиров Жасурбек Олёрбек ўғли, Маликов Шохрух Шокирович, Тенгелова Фарангиз Мажид кизи	
O'zbekistonda islom moliyasini joriy qilishning yo'llari	295
Ashurbayev Farrux Alisher o'g'li, Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
AQSH tajribasiga ko'ra eksportni iqtisodiy o'sishga tasiri	299
D.E.Qarshiev	
Iqtisodiyotni tartibga solish orqali aholi farovonligini oshirishning ahamiyati	304
Berdibekov A.	
Mamlakat iqtisodiyotini rivojlantirish va aholi moliyaviy savodxonligini oshirishda inklyuziv molianing ahamiyati.....	308
Latipova Shaxnoza Maxmudovna	
Problems of the financial mechanism influence for stable and inertial development of enterprises.....	313
Zaynalov Jakhongir Rasulovich, Alieva Susanna	
Tibbiyot turizmni rivojlantirish va uning salohiyatini iqtisodiy baholashning ilmiy va uslubiy asoslari	317
Vofaxojayeva Dilafruz Marufovna	
Turistik destinatsiyalar va raqamli marketing texnologiyalari orqali turizm barqarorligini transformatsiya qilish	322
Nurmuhammadxon Oppoqxonov	
Kichik va o'rta biznes moliyaviy barqarorligining kambag'allikni kamaytirishdagi ahamiyati.....	327
Djamalov Xasan Numanjanovich	
Qoraqalpog'iston respublikasida turizmni rivojlantirishning tashkiliy va iqtisodiy salohiyatini baholash.....	335
Xoshimov Baxrom Baxadirovich	
O'zbekiston turizm sektorida tog' turizmining ulushi.....	343
Alimov Abduvakil Komil o'g'li	
O'zbekiston respublikasida investitsiya faoliyatini moliyaviy boshqarish va bunda xorij tajribasi.....	348
Ismailov Dilshod Anvarjonovich	

Tadbirkorlik faoliyatini samarali boshqarishda raqamli texnologiyalardan foydalanishning holati.....	354
Sattarov Xayrulla Fayzullayevich	
Tadbirkorlik faoliyatida innovatsiyalarni rivojlantirish strategiyasini tanlash va asoslash	358
Shakirova Madinaxon Gafurjdjanovna	
O'zbekistonning xalqaro valyuta-moliya tashkilotlari bilan o'zaro hamkorlik aloqalarini mustahkamlash yo'nalishlari.....	362
Gulmurodova Marjona Olimjon qizi, Turg'unova Zohida Shavkat qizi, Umida Yuldasheva	
Jismoniy shaxslarning daromadlarini soliqqa tortish tartibini takomillashtirish.....	367
Bobomurotova Manzura Panji qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlari va qimmatli qog'ozlar bozori o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar	372
Berdaliyev Javohir Jahongir o'g'li	
Farg'ona viloyati mahallalarida tadbirkorlikni va hunarmadchilikni rivojlanishi holati tahlili	379
Tuxtasinov Zafarjon Odiljonovich	
Проблемы охраны окружающей среды и формирования «зеленой экономики»	389
Ёдгорова Мухайё Шухратовна, Иминова Наргиза Акрамовна	
The evolution of passenger transport in uzbekistan and its impact on economic growth.....	392
Naubetova Ziyada Niyet kizi	
Davlat tibbiyot tashkilotlarida ish beruvchining fuqarolik javobgarligini majburiy sug'urta qilish xarajatlarining hisobi.....	397
Kuliboev Azamat Shonazarovich	
Jahon sug'urta amaliyotining O'zbekiston sug'urta bozorining rivojlanishiga ta'siri	402
Kuvatova Dinara Anvarovna	
Milliy iqtisodiyotda xorijiy investitsiyalarning ahamiyati va ta'sir mexanizmlari	406
Abdullayev Zoxid Xolxo'jayevich	
Xaridorlar bilan hisob-kitoblar auditida moliyaviy tahlil usullarini qo'llash xususiyatlari.....	411
Saginbaev Sultanbek Turdibay o'g'li, Sultamuratov Qallibek	
The function and value of commercial banks in fostering capital market growth	416
Isakov Janabay Yakipbaevich	
Raqamli texnologiyalarning korxonalar risk boshqaruvidagi rolini swot tahlili orqali tadqiq etishning ahamiyati	427
Tojimatov Izzatbek Ikromali o'g'li	
Germaniyaning deutsche banki va buyuk britaniyaning barclays banki xizmatlar amaliyoti va uni o'zbekiston bank tizimi faoliyatiga qo'llash yo'llari	432
Raxmatov Temur Sotiboldiyevich	
The state and development trends of business process auditing in joint-stock companies in uzbekistan.....	439
Utegenova Sarbinaz Turdimuratovna	
Mamlaktimizda amaldagi budjetlararo munosabatlarning tartibi hisobi, hamda uning ahamiyati	444
Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li, Saydullayeva Zeboxon Shukrilla qizi	
Qurilish materiallari sanoatida innovatsion klasterlarni boshqarishni takomillashtirish	462
Xaydarova E'zoza Shukurullayevna, Li Zin Bo	
Barqaror rivojlanish va yashil iqtisodiyotning mamlakatimizda so'nggi yillardagi oshib borayotgan ahamiyati	467
Bahodirova Mohigul	
Conceptual framework for boosting the financial and economic performance of investment projects in industrial enterprises.....	472
Sarriev Kahraman Ramatullaevich	
Bandlik va ayollar tadbirkorligi	477
Ibodullayeva M.S.	

Mamlakatimiz yalpi ichki mahsulotini ekonometrik prognozlash	482
A'zamov Musurmon Axmadovich, Islomov Javohir	
Eksport siyosatini tadbirkorlik faoliyati rivojlanishiga ta'siri	488
Suvonov Ibrohim Izbosarovich, Abdug'aniyev Murodjon Shavkat o'g'li	
Aholini ish bilan ta'minlashda qishloq aholisini mehnat salohiyatidan foydalanish.....	492
Noiba Qodirova Maxmud qizi	
Yashirin iqtisodiyotni kamaytirishda rasmiy bandlik va moliyaviy munosabatlarni rivojlantirish	497
Xalimbetov Farxad Bagibekovich, Reyimberdiyev Baburbek Adilbek o'g'li	
Analysis of touristic potential and capacity of ecotourism sites	501
Abdurakhmanova Akida Faizulla kizi	
Xorijiy investitsiya ishtirokidagi korxonalarni moliyalashtirishni takomillashtirish.....	509
Salohiddinov Jaloliddin	
Infratuzilma va bozor infratuzilmasi tushunchalarining nazariy tavsifi	516
G'aniyev Botir Baxtiyorovich	
O'zbekiston va xorijiy davlatlarda aksiyadorlik jamiyatlarining qimmatli qog'ozlar orqali kapital yig'ish strategiyalari	520
Dilnozaxon Muxitdinova	
Iqtisodiy inqiroz paytida korxonalarda likvidlilikni boshqarish strategiyalari	527
Abdusalomova Nodira Bakhodirovna, Jabborova Sevinch Xusanovna	
O'zbekistonda islomiy mikromoliyaviy xizmatlar orqali ish bilan bandlikni oshirish istiqbollari.....	532
Mamatkulov Humoyun Bobir-ugli	
Textile enterprises and changing market conditions: integration of demand analysis, trend forecasting and strategic assortment management	536
Ikramova Nodira Burkhon kizi	
Aksiyadorlik korxonalari boshqaruv tizimida korporativ madaniyatni takomillashtirish	540
Umarchodjaeva Muyassarhon Ganievna, Omanova Nargiza Rustam qizi	
Moliyaviy faoliyat natijalari hisobi va auditini takomillashtirish.....	548
Po'latov Xudoyberdi Uktamovich, Abduxoliqov Isomiddin Ikrom o'g'li	
Rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda iqtisodiyotning real sektori korxonalariga kreditlar bo'yicha foiz stavkalariga ta'sir ko'rsatishda markaziy banklarning qayta moliyalash stavkalarining rolini tahlil qilish	553
Jabbarov Eliboy, Abdullayeva Charos Abdullo qizi	
O'zbekistonda qishloq xo'jalik mahsulotlarini qayta ishlashda innovatsiyalarning roli va iqtisodiy samaradorligi	558
Raximov Baxromjon Ibroximovich, Solohiddinov Nuriddin Sirojiddin o'g'li	
Sirkulyar iqtisodiyotni rivojlantirish orqali chiqindilarni boshqarish muammosini bartaraf etish yo'llari	563
Narzullayev Elmurod Shuxrat o'g'li, Hamrokulov Ulug'bek Abdurahmatovich	
Korxonani samarali boshqarishni ta'minlash strategiyalari	567
D.Mutalova	
Masofaviy ta'lim platformalarining qiyosiy tahlili va funksional xususiyatlari.....	571
Nabieva Nilufar Nabi qizi	
Raqamli iqtisodiyotning jamiyat hayotiga ta'siri.....	577
Aripova Ziyoda Xayrullayevna, Nurmuxamedova Tursunoy Usmonovna	
Transportda turistik xizmatlarni boshqarish mexanizmini takomillashtirish.....	581
Tuychiyev Anvarjon Muxtorjonovich	
Ipak yo'lining tarixiy madaniy merosi va hunarmandchiligi: dolzarb muammolar va tadqiqot istiqbollari	584
Xushnazarova Maxzuna Gulamdjanovna	

Eksport faoliyatini rag'batlantirishda institutsional va moliyaviy mexanizmlarning roli.....	589
Umarkulov Kodirjon Maxamadaminovich	
Elektron pul evolyutsiyasi.....	595
Marpatov Mavlonxon Dadashevich	
Yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonida sanoat korxonalarining roli.....	600
Nasullayeva Yoqutoy Nasim qizi	
O'zbekistonda turizm marketingi va raqobatbardoshligini oshirish	606
Ikramova Nasiba Axmadovna	
Kambag'allikni qisqartirishning zamonaviy yo'nalishlari.....	610
Mirzayev Qulmamat Jonuzoqovich, Shodiyev Fazliddin Qalandar o'g'li	
Jamiyatda imkoniyati cheklanganlarning bandligini ta'minlashning ijtimoiy-iqtisodiy asoslari.....	615
Tilavova Munisa Maxmudovna	
Moliyaviy matematika vositalarining O'zbekiston kredit tizimidagi qo'llanilishi.....	620
Shamsiyeva Nigora Rafiq qizi	
Ecological sustainability in tourism: regional practices and global reflections.....	626
Sayyora Safaeva	
Quyi amudaryo mintaqasida turli darajadagi destinasiyalararo ixtisoslashgan klasterlarni shakllantirish asoslari va ularning o'ziga xos jihatlari.....	631
Doschanov Tangirbergen, Ollanazarov Bekmurod Davlatmurotovich	
Fine dining restoranlarida marketing strategiyalarining shakllanishi va mijoz jalb qilishda ularning ahamiyati.....	641
Jumaniyazova Sarvinoz Mansur qizi	
Soliq to'lovchilarning majburiyatlari bajarilishini kontseptual asoslari va shartlari asoslari xususida.....	644
Abdusherozov Abdullo Baxtiyorovich	
Davlat sektoridagi tashkilotlarda smetalar tuzish tartibi	651
Abdulaziz Norquchqorov Ziyadullayevich	
Качественное развитие рынка труда узбекистана.....	657
Мамадалиева Хафиза Холдаровна	
Kichik biznes subyektlarining aholi bandligini ta'minlash orqali kambag'allik darajasini pasaytirishdagi o'rni.....	664
Maxamadaliyev Boburbek Baxodir o'g'li	
Устойчивое развитие esg-менеджмента: от тренда к фундаментальной стратегии выживания и процветания.....	670
Собирова Нилуфар Бекпулат кизи	
Sirdaryo viloyatida investitsion faollikni oshirishda davlat va xususiy sektor hamkorligi	676
Mamatqulova Muxlisa Komiljon qizi	
Qurilish loyihalarini moliyalashtirishning milliy va xalqaro tajribasi	681
Yashin Iboyev	
Xizmatlar sohasida innovatsion muhitni yaratishning dolzarb masalalari.....	687
Kamoliddin Mamatqulovich Ibodov, Jamshid Abduxaliqovich Xolboyev	
Sanoat korxonalarining raqobatbardoshligini boshqarishda tovar aylanmasi tahlili.....	692
Jumayeva Gulrux Jo'raqulovna	
Xo'jalik yurituvchi subyektlarda innovatsion faoliyatning moliyaviy va boshqaruv hisobini takomillashtirish masalalari	698
Xushvaqtova Nozanin Nurbek qizi	
Effect of processing on nutrients in tomato products.....	706
Ergasheva Muhabbat Komil kizi	
Asosiy vositalarni davomiy (uzluksiz) baholash.....	710
Kuziev Islom Nematovich, Raxmonov Xurshidbek Shavkat o'g'li	

Sun'iy intellekt: Markaziy banklarni qanday o'zgartirmoqda?	715
Shahboz Qozoqov Ortiqbaevich	
Kichik biznes subyektlarida tashkil etilgan baliqchilikka ixtisoslashgan xo'jaliklarning mamlakat oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlashdagi o'rni.....	720
Vazirov Azamat Yoqubjonovich	
Korxonalarning marketing faoliyatini strategik rivojlantirish yo'nalishlari.....	725
Isokboeva Zilola Rustam qizi	
К целям повестки 2030: анализ экономических индикаторов узбекистана	728
Салахутдинова Юлдуз Голибовна	
Современное состояние исследований в области использования цифровых технологий в инвестиционной деятельности	734
Ирмухамедова М.Д.	
Tijorat banklarining raqamli transformatsiyasi jarayoni, uning imkoniyatlari va xavf-xatarlarini tahlil qilish.....	741
Eshqobilov Ahmat Jovliyevich	
Aholi sonining o'sishi va iqtisodiy infratuzilmaga yuklanish: hududiy tahlil	745
To'rayev Nurbek Baykulovich	
O'zbekistonda oziq-ovqat xavfsizligini ta'minlash va boshqarishning hududiy rivojlantirish strategiyasi	751
Nuraliev Temurjon Erkinjon o'g'li	
O'zbekistonning zamonaviy korxona va tashkilotlarda boshqaruv masalalari	756
Ahtamova Mohigul Erkinovna	
Davlat tashkilotlarida ichki audit tuzilmalarini tashkil etishni rivojlantirish	761
Nasimov Fazliddin Sirojevich	
Yashil moliyalashtirishda sun'iy intellekt texnologiyalarining roli: imkoniyatlar va xavflar tahlili	765
Isoqulova Munisxon Abdurasul qizi	
Критерии экологичности бренда: как измерить «зеленый» имидж?	769
Носирова Чарос	
Qishloq xo'jaligini innovatsion texnologiyalar asosida boshqarish	775
Mamadiyarov Dilshad Uralovich, Normurodov Sarvar Norboy o'g'li	
Investitsion muhit tushunchasining makroiqtisodiy tahlili va nazariy model.....	780
Saidov Rasul Boltabayevich, Jo'rabekova Xumora Muzaffar qizi	
«O'ztransgaz» AJ faoliyatini 2024–2027 yillarga prognozlashtirishda ekonometrik modellar asosida tahlil	784
Sindorov Davlatbek Abdumajid o'g'li, Murodov Sardor Nurali o'g'li	
Favqulodda vaziyatlarning oldini olishga qaratilgan tibbiy profilaktik ishlar.....	791
Mahmudov Otamurod Hoshimovich, Murtazova Sh.N.	
Xizmat ko'rsatish sohasida elektron tijoratni rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillar tahlili.....	795
Maxmudov Lazizbek Ubaydullo o'g'li	

UDK: 339.138:338.46:311.2

XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA ELEKTRON TIJORATNI RIVOJLANTIRISHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI

Maxmudov Lazizbek Ubaydullo o'g'li

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti

"Real iqtisodiyot" kafedrası dotsenti, PhD

ORCID: 0000-0002-6819-6543

E-mail: lazismakhmudov90@gmail.com

Annotatsiya: Maqola xizmat ko'rsatish sohasida elektron tijoratni rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillarni tahlil qilishga bag'ishlangan. Tadqiqot O'zbekiston sharoitida elektron tijoratning rivojlanishiga iqtisodiy, ijtimoiy, texnologik, huquqiy va infratuzilmaviy omillarning ta'sirini o'rganadi. 2025-yil yanvar-fevral oylarida Toshkent, Samarqand, Jizzax va Qashqadaryo viloyatlarida o'tkazilgan so'rovnoma natijalariga asoslanib, respondentlarning ijtimoiy portreti, xarid odatlari va elektron tijoratdan foydalanish chastotasi tahlil qilinadi. Asosiy muammolar sifatida tovar sifati, yetkazib berish muddati, internet sifati va to'lov tizimlarining ishonchiligi aniqlandi. Maqola elektron tijoratni rivojlantirish bo'yicha takliflar, jumladan, logistika tizimini takomillashtirish, raqamli infratuzilmani rivojlantirish va iste'molchi huquqlarini himoya qilish bo'yicha choralar taklif etadi.

Kalit so'zlar: elektron tijorat, xizmat ko'rsatish sohasi, raqamli infratuzilma, iqtisodiy omillar, ijtimoiy so'rovnoma, logistika tizimi, to'lov tizimlari, tovar sifati, iste'molchi huquqlari, mobil tijorat.

Abstract: The article focuses on analyzing the factors influencing the development of e-commerce in the service sector. The study examines economic, social, technological, legal, and infrastructural factors affecting e-commerce development in Uzbekistan. Based on a survey conducted in January-February 2025 in Tashkent, Samarkand, Jizzakh, and Kashkadarya regions, the social profile of respondents, their purchasing habits, and the frequency of e-commerce usage are analyzed. Key issues identified include product quality, delivery times, internet quality, and the reliability of payment systems. The article proposes measures to enhance e-commerce, including improving logistics systems, developing digital infrastructure, and strengthening consumer rights protection.

Key words: e-commerce, service sector, digital infrastructure, economic factors, social survey, logistics system, payment systems, product quality, consumer rights, mobile commerce.

Аннотация: Статья посвящена анализу факторов, влияющих на развитие электронной коммерции в сфере услуг. Исследование рассматривает экономические, социальные, технологические, правовые и инфраструктурные факторы, влияющие на развитие электронной коммерции в условиях Узбекистана. На основе результатов опроса, проведенного в январе-феврале 2025 года в Ташкенте, Самарканде, Джизаке и Кашкадарьинской области, анализируется социальный портрет респондентов, их покупательские привычки и частота использования электронной коммерции. Основными проблемами определены качество товаров, сроки доставки, качество интернета и надежность платежных систем. В статье предложены меры по развитию электронной коммерции, включая совершенствование логистической системы, развитие цифровой инфраструктуры и защиту прав потребителей.

Ключевые слова: электронная коммерция, сфера услуг, цифровая инфраструктура, экономические факторы, социальный опрос, логистическая система, платежные системы, качество товаров, права потребителей, мобильная коммерция.

KIRISH

Elektron tijorat xizmat ko'rsatish sohasida strategik ahamiyat kasb etib, iqtisodiy rivojlanishning yangi bosqichini belgilaydi. Raqamli texnologiyalar va internetning keng tarqalishi natijasida iste'molchilar hamda xizmat ko'rsatuvchi tashkilotlar o'rtasidagi munosabatlar o'zgarib, biznes-modellarning diversifikatsiyasiga olib

kelmoqda. Bu jarayon xizmat sifatini oshirish, mijozlarga individual yondashuvni shakllantirish va operatsion xarajatlarni optimallashtirish imkonini beradi.

Elektron tijoratning rivojlanishiga iqtisodiy, ijtimoiy, texnologik, huquqiy va infratuzilmaviy omillar bevosita ta'sir ko'rsatadi. Iqtisodiy barqarorlik, iste'molchilarning xarid odatlari, raqamli infratuzilmaning rivojlanganligi va huquqiy me'yorlarning takomillashuvi uning samaradorligini belgilovchi asosiy omillar hisoblanadi. O'zbekistonda internet sifati, raqamli to'lov tizimlarining ishonchiligi va iste'molchilarning texnologik savodxonligi ushbu sektorning rivojlanishiga ta'sir etuvchi muhim jihatlari sirasiga kiradi.

Elektron tijoratni rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillarni tahlil qilish tadbirkorlar, soha mutaxassisleri va tartibga soluvchi organlar uchun dolzarb ahamiyatga ega. Bu jarayonda statistik tahlil, ekspert baholash va iqtisodiy modellashtirish kabi ilmiy metodlar qo'llanilishi mumkin. Ayniqsa, ijtimoiy so'rovnoma o'tkazish muhim bo'lib, ular elektron tijorat ishtirokchilari – mijozlar va xizmat ko'rsatish sohasi vakillarining fikrlarini jamlash hamda real ehtiyoj va muammolarni aniqlash imkonini beradi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

K.Laudon va C.Traver[1] maqolasida elektron tijoratning xizmat ko'rsatish sohasidagi o'sish omillarini texnologik yangiliklar, foydalanuvchilar tajribasi va mobil platformalar integratsiyasi orqali izohlaydi. Kitobda ayniqsa foydalanuvchi ma'lumotlarini tahlil qilish va shaxsiylashtirilgan xizmatlar ko'rsatish orqali mijozlar ehtiyojini qondirish elektron tijoratda raqobatbardoshlikni oshirish omili sifatida taqdim etiladi. Mualliflar elektron savdoning xizmatlar sohasiga kirib kelishi ushbu sohaning transformatsiyasiga olib kelganini ta'kidlaydilar.

A.Molla va R.Heeks[2] tadqiqotda rivojlanayotgan davlatlarda, xususan xizmat ko'rsatish sektorida elektron tijoratning joriy etilishi texnologik imkoniyatlar, institutsional qo'llab-quvvatlash va ishbilarmonlik madaniyatiga bog'liqligi ko'rsatib o'tiladi. Mualliflar e-tijoratning samaradorligi raqamli savodxonlik, internet infratuzilmasi va davlat siyosatidan bevosita ta'sirlanishini qayd etadi. Ular xizmat ko'rsatish sohasida elektron tijoratning asosiy imkoniyati – operatsion xarajatlarni kamaytirish va mijozlar bazasini kengaytirish ekanligini ko'rsatadilar.

OECD[3] hisobotida elektron tijorat xizmatlarining rivojlanishiga ta'sir etuvchi makro va mikro darajadagi omillar keng tahlil qilingan. Xususan, xizmat ko'rsatish sohasida raqamli xizmatlarni rivojlantirish uchun texnologik infratuzilma, qonunchilik muhitining moslashuvchanligi va iste'molchilarning raqamli ko'nikmalari muhim omil sifatida taqdim etiladi. OECD statistik tahlillar orqali elektron tijoratning xizmat sohasidagi transformatsiyasi mamlakatlar iqtisodiy o'sishida muhim rol o'ynashini isbotlaydi.

A.Javlonov[4] maqolasida O'zbekistonda xizmatlar sektorida elektron tijoratning joriy etilishi va kengayishiga ta'sir etuvchi asosiy iqtisodiy va institutsional omillar tahlil qilinadi. Muallif elektron to'lov tizimlari, logistika xizmatlari va raqamli marketing platformalarining rivojlanishi xizmatlar sohasidagi raqobatbardoshlikni oshirishini ta'kidlaydi. Shu bilan birga, elektron xizmatlar ko'rsatishda huquqiy baza va IT-infratuzilmaning dolzarbligi ham ko'rsatib o'tilgan.

L.Zhou va hamkasblari[5] tadqiqotda foydalanuvchilarning onlayn xizmatlarga bo'lgan ishonchi va qoniqishi elektron tijoratning rivojlanishidagi eng muhim psixologik va texnologik omillar sifatida ko'rsatilgan. Mualliflar xizmat ko'rsatish sohasida elektron tijoratning muvaffaqiyati xizmat sifati, veb-sayt qulayligi va tezkor mijozlarga xizmat ko'rsatishga bog'liqligini empirik dalillar bilan asoslab berishgan. Foydalanuvchi tajribasining yaxshilanishi elektron xizmatlarning jadal o'sishiga zamin yaratadi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada tadqiqot metodologiyasi sifatida ijtimoiy so'rovnoma qo'llanilgan. So'rovnoma 2025-yil 4-yanvardan 4-fevralgacha Toshkent shahri, Samarqand, Jizzax va Qashqadaryo viloyatlarida onlayn shaklda o'tkazilgan. 354 nafar respondent ishtirok etgan, ular turli yosh guruhlari, ijtimoiy maqom va yashash joylariga (shahar, viloyat markazlari, tuman markazlari, qishloq hududlari) ko'ra taqsimlangan. So'rovnomada statistik tahlil, ekspert baholash va iqtisodiy modellashtirish kabi ilmiy metodlardan foydalanilgan. Respondentlarning umumiy-ijtimoiy portreti va ularning xarid odatlari tahlil qilish uchun so'rovnoma savollari ishlatilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

So'rov natijalari elektron tijorat infratuzilmasini rivojlantirish bo'yicha muhim yo'nalishlarni belgilaydi. Xususan, tuman markazlari va qishloq hududlarida yetkazib berish tizimini takomillashtirish zarur. Tarqatuv nuqtalarini tashkil etish logistika xarajatlarni kamaytirib, yetkazib berish vaqtini qisqartirishga xizmat qiladi. Global tajribada Amazon Locker va AliExpress pick-up points tizimlari bu modelning samaradorligini tasdiqlagan.

Bundan tashqari, kuryerlik xizmatlarini rivojlantirish yoki outsorsing asosida yetkazib berish tizimlarini joriy etish logistika yuklarni optimallashtirishga yordam beradi. Rivojlangan mamlakatlarda Uber Eats va

DoorDash mustaqil kuryerlarni jalb etish orqali operatsion xarajatlarni kamaytirishga erishgan. O'zbekistonda ham ushbu yondashuv yetkazib berish tarmog'ini kengaytirish uchun samarali vosita bo'lishi mumkin.

Qishloq aholisining talablariga mos tovar va xizmatlar katalogini shakllantirish esa iste'molchilarga individual yondashuvni ta'minlaydi. Walmart va JD.com kabi platformalar ushbu strategiyani qo'llab, mintaqaviy ehtiyojlarga mos assortiment yaratgan. O'zbekistonda ham qishloq aholisi xarid xatti-harakatlarini chuqur o'rganish va katalogni moslashtirish elektron tijorat samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

O'zbekistonda elektron tijorat hali to'laqonli shakllanmagan bo'lsa-da, uning rivojlanishini ta'minlash uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish zarur:

1. Raqamli infratuzilmani takomillashtirish – internet sifati va tezligini oshirish, xavfsiz raqamli to'lov tizimlarini keng joriy etish.

2. Logistika tizimini rivojlantirish – tezkor va ishonchli yetkazib berish xizmatlarini kengaytirish, tarqatuv punktlarini tashkil etish va outsorsing asosida kuryerlik xizmatlarini yo'lga qo'yish.

3. Tovar va xizmatlar sifati kafolatlash – iste'molchilar ishonchini mustahkamlash maqsadida sertifikatlashtirish tizimini joriy etish va tovar ma'lumotlarining shaffofligini ta'minlash.

4. Huquqiy me'yorlarni takomillashtirish – elektron tijoratga oid qonunchilikni rivojlantirish, iste'molchilar huquqlarini himoya qilish va xalqaro tajribani joriy etish.

5. Marketing strategiyalarini rivojlantirish – elektron tijorat platformalarining ommalashishini ta'minlash uchun raqamli reklama va chegirmalar tizimini kengaytirish.

6. Mahalliy tadbirkorlarni qo'llab-quvvatlash – milliy brendlarning rivojlanishini rag'batlantirish va mahalliy ishlab chiqaruvchilarni elektron tijorat tizimlariga integratsiyalashuvini qo'llab-quvvatlash.

7. Mintaqaviy ehtiyojlarga mos tovar turlarini kengaytirish – iste'molchilarning talabini tahlil qilib, ularga mos tovar va xizmatlarni taklif etish.

Xulosa qilib aytganda, elektron tijorat infratuzilmasini rivojlantirish, logistika tarmog'ini kengaytirish va mahalliy ehtiyojlarga mos tovar taklif etish muhim strategik yo'nalishlardir. Ushbu chora-tadbirlar O'zbekistonda elektron tijorat ekotizimining raqobatbardoshligini oshirish va iste'molchilar ishonchini mustahkamlashga xizmat qiladi.

“Xizmat ko'rsatish sohasida elektron tijoratni rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillar tahlili” nomli ijtimoiy so'rovnoma <https://docs.google.com>¹ platformasi orqali onlayn shaklda o'tkazildi. So'rovnoma bir oy, 2025-yil 4-yanvardan 2025-yil 4-fevralgacha davom etdi. So'rovnomada Toshkent shahri, Samarqand, Jizzax va Qashqadaryo viloyatlaridan 354 nafar respondentlar ishtirok etgan. Respondentlar Toshkent shahri, viloyat markazlari, tuman markazlari va qishloq joylarida istiqomat qilishi keltirilgan.

Tadqiqotimiz boshida respondentlarning umumiy-ijtimoiy portretini shakllantirish maqsadida so'rovnomamizning boshidagi uchta savol natijalarini ko'rib chiqsak (1-jadval).

1-jadval. Respondentlarning umumiy-ijtimoiy portreti²

№	Savol	1-javob	2-javob	3-javob	4-javob
1.	Yoshingiz nechchida?	18-25	26-35	36-45	46 va undan katta
	Natijalar (%)	20,7	39,7	30,2	9,4
2.	Sizning yashash joyingiz qayerda?	Toshkent shahri	Viloyat markazi	Tuman markazi	Qishloq hududi
	Natijalar (%)	8,6	53,4	12,1	25,9
3.	Ish faoliyatingizning turi qanday?	Yollanma ishchi (oylik yoki haq evaziga ishlovchi ishchi)	Xususiy tadbirkor	Talaba	Vaqtincha ishsiz yoki uy bekasi
	Natijalar (%)	67,5	7	20,2	5,3

Tahlil natijalari respondentlarning yosh guruhlariga qarab elektron tijoratga bo'lgan munosabatlari va ish faoliyatining ushbu jarayonga ta'sirini aniqlash imkonini beradi. Asosiy auditoriya 26-45 yoshdagi foydalanuvchilar bo'lib, ular uchun sifat va ishonchlilik ustuvor ahamiyat kasb etadi.

1 <https://docs.google.com/forms/d/16yOlyJkBWsqIVBwDmRKNm96mkX0bAjnnmVoNyYIn4M/edit#responses>

2 Muallif tomonidan ijtimoiy so'rovnoma natijalari asosida tuzib chiqilgan.

- 26-35 yosh (39,7 foizni) – elektron tijorat texnologiyalariga eng tez moslashuvchi va raqamli xizmatlardan faol foydalanuvchi guruh. Moliyaviy barqarorlik ularga muntazam xaridlarni amalga oshirish imkonini beradi.

- 36-45 yosh (30,2 foizni) – tajribali mutaxassislar va o'rta rahbarlar orasida keng tarqalgan. Elektron tijoratdan ehtiyotkorlik bilan foydalansalar-da, barqaror daromadlari yirik xaridlarni amalga oshirish imkonini yaratadi.

- 18-25 yosh (20,7 foizni) – talabalar va yosh mutaxassislar raqamli texnologiyalarni yaxshi bilsalar-da, xarid imkoniyatlari cheklangan, chunki, moliyaviy jixatdan to'liq mustaqillikka hali erishmagan. Mobil ilovalar va ijtimoiy tarmoqlar orqali xarid qilishga moyilligi yuqori.

- 46 va undan katta yoshlilar (9,4 foizni) – an'anaviy usullarga sodiq bo'lib, elektron tijoratdan kam foydalanadi. Moliyaviy imkoniyatlari yaxshi bo'lishiga qaramay, ishonch va qo'llab-quvvatlash tizimlariga ehtiyoj seziladi.

Hududiy tahlil shuni ko'rsatadiki, elektron tijoratga talab viloyat markazlarida yuqori (53,4 foizni), bu hududlarda xizmatlarni kengaytirish dolzarb. Qishloq hududlarida (25,9 foizni) va tuman markazlarida (12,1 foizni) xizmatlar cheklangan bo'lib, bu internet infratuzilmasini rivojlantirish zarurligini anglatadi. Toshkent shahrida respondentlar ulushi (8,6 foizni) past bo'lsa-da, bu natija so'rov geografiasiga bog'liq deb hisoblaymiz.

Ijtimoiy maqom bo'yicha:

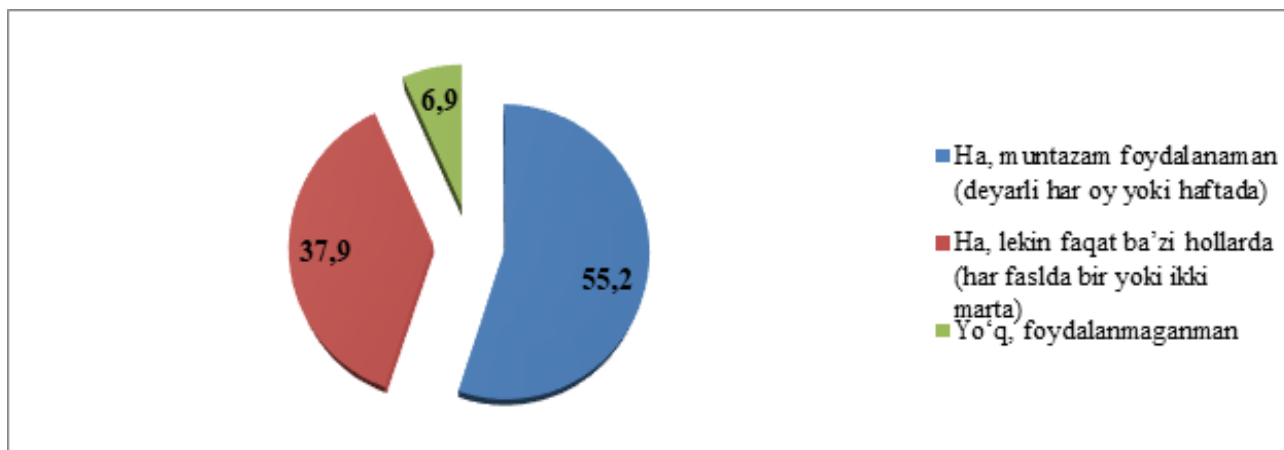
- yollanma ishchilar (67,5 foizni) – barqaror daromadga ega bo'lib, ularga kafolatlangan tovarlar va ishonchli xizmatlar muhim;

- talabalar (20,2 foizni) – tezkor va arzon xizmatlarga ehtiyoj sezadi;

- tadbirkorlar (7 foizni) – masofaviy ish va elektron tijorat orqali xizmat ko'rsatish imkoniyatlari muhim.

Natijalar elektron tijoratni rivojlantirish strategiyalarini yosh va ijtimoiy guruhlariga moslashtirish zarurligini ko'rsatadi. Xususan, viloyat markazlarida xizmatlarni kengaytirish, qishloq hududlarida esa internet infratuzilmasini rivojlantirish ustuvor vazifa hisoblanadi.

Dunyo bo'yicha elektron tijoratdan ko'proq foydalanishga moyil bo'lgan shaxslar asosan yosh, ijtimoiy-iqtisodiy holat, ta'lim darajasi va yashash joyiga qarab farqlanadi[2]. Birinchidan, 18–35 yoshdagi shaxslar, ayniqsa talabalar va yosh mutaxassislar, onlayn xaridlarni qulaylik va vaqt tejamlorligi nuqtayi nazaridan afzal ko'radi. Ikkinchidan, o'rtacha va yuqori daromadli iste'molchilar sifat va keng assortimentni qadrlab, elektron tijorat imkoniyatlaridan keng foydalanadi. Uchinchidan, oliy ma'lumotli shaxslar texnologiyalarni yaxshi o'zlashtirgan bo'lib, onlayn xaridlarga ishonchi yuqori. To'rtinchidan, innovatsion texnologiyalarga qiziqadigan iste'molchilar yangi platformalarni sinab ko'rishga moyil. Beshinchidan, yirik shahar va viloyat markazlarida yashovchilar infratuzilmaning rivojlanganligi sababli elektron tijoratdan faol foydalanadi. Shu bilan birga, ijtimoiy tarmoqlarda faol bo'lgan shaxslar asosiy auditoriyani tashkil etadi. Ushbu omillar global tendensiyalar bilan uyg'un bo'lib, O'zbekistonda ham elektron tijoratning rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatmoqda (1-rasm).

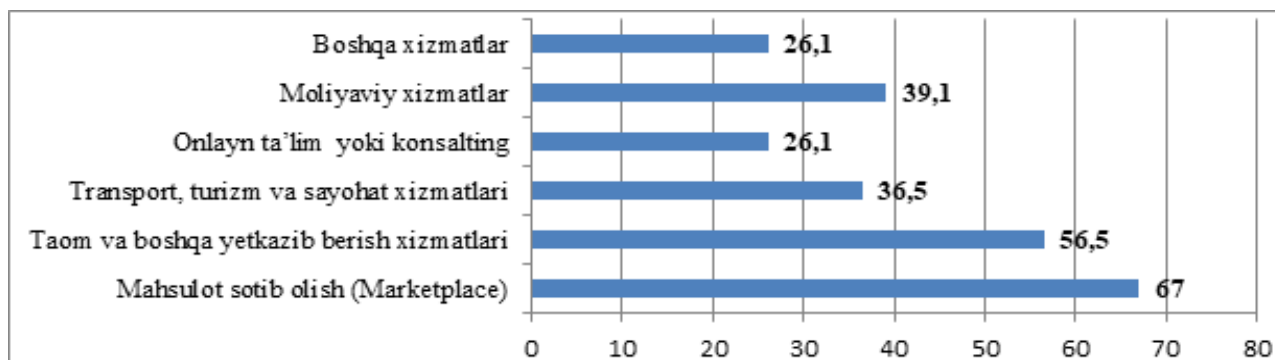

1-rasm. Respondentlarning elektron tijoratdan foydalanish chastotasi³ (foizda).

Bugungi kunda, Toshkent shahri va viloyat markazlarida 7860,2 ming nafar⁴ fuqaro istiqomat qilishi ma'lum, shundan 55 foizini mehnat resurslari deb hisoblasak 4323,1 ming kishini tashkil etadi. Ushbu mehnat resurslaridan 35 foizini 26-46 yoshgacha bo'lganlar tashkil etishini hisoblasak, 1513,1 ming nafar elektron tijoratning potensial xaridorlari mavjudligini ko'rishimiz mumkin (2-rasm).

³ Muallif tomonidan ijtimoiy so'rovnoma natijalari asosida tuzib chiqilgan.

⁴ <https://stat.uz/uz/rasmiy-statistika/demography-2>

2-rasm. Respondentlarning elektron tijorat orqali qaysi xizmatlardan foydalanishi⁵ (foizda).

So'rovnoma natijalari elektron tijorat orqali eng ko'p foydalaniladigan xizmatlarni quyidagicha taqsimlaydi:

1. Tovar sotib olish (Marketplace) – 67 foizni. Tovar sotib olish elektron tijoratning eng keng tarqalgan va ommabop shakli bo'lib, bu platformalar foydalanuvchilarga qulay interfeys, raqobatbardosh narxlar va keng tovar tanlovini taqdim etadi.

2. Taom va yetkazib berish xizmatlari – 56,5 foizni. Shaharlarda keng tarqalgan bu xizmatlar pandemiya davrida sezilarli o'sishni ko'rsatdi.

3. Moliyaviy xizmatlar – 39,1 foizni. Kreditlar, sarmoya qilish va valyuta almashish kabi xizmatlar elektron tijorat platformalarida rivojlanmoqda.

4. Transport, turizm va sayohat xizmatlari – 36,5 foizni. Elektron tijoratda sayohat va transport xizmatlari kengaymoqda, foydalanuvchilarga moslashtirilgan va arzon xizmatlar taklif etilmoqda.

5. Onlayn ta'lim va konsalting – 26,1 foizni. Bu xizmatlar malaka oshirish va professional maslahat olish uchun keng imkoniyatlar yaratadi. Geosiyosiy cheklavlardan holi ekanligi uni tobora ommalashtirmoqda.

6. Boshqa xizmatlar – 26,1 foizni. Yangi va innovatsion xizmatlarga qiziqish ortmoqda, lekin ularning rivojlanishi va ommalashishi uchun vaqt talab qilinadi.

Bu natijalar elektron tijoratning turli sohalarida o'sishini va foydalanuvchilarga qulay, tezkor xizmatlar taklif etilishini ko'rsatadi. Har bir soha o'zining o'ziga xos ehtiyojlari va imkoniyatlari bilan ajralib turadi. Dunyo bo'yicha elektron tijorat orqali eng ko'p foydalaniladigan xizmatlar quyidagilar[11]:

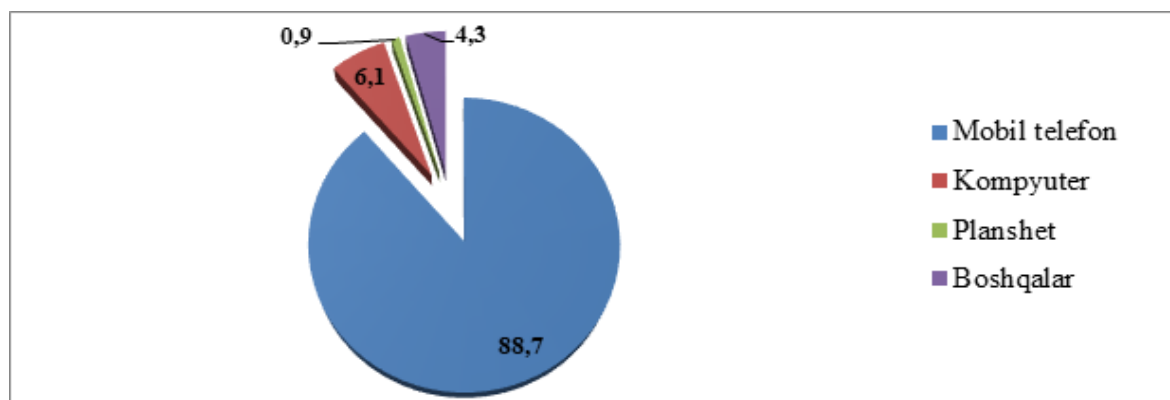
1. Tovar sotib olish (Marketplace). Elektron tijoratning eng mashhur va keng tarqalgan shakli bo'lib, Aliexpress, Amazon, eBay va Walmart kabi platformalar orqali xaridorlar turli tovarlarni qulay narxlar va tez yetkazib berish shartlari bilan xarid qilish imkoniyatiga ega.

2. Taom va yetkazib berish xizmatlari. Uber Eats va DoorDash kabi xizmatlar, ayniqsa pandemiya davrida kengayib, uyda qolgan aholiga oziq-ovqat va boshqa tovarlarni onlayn buyurtma qilish imkoniyatini taqdim etdi.

3. Transport, turizm va sayohat xizmatlari. Expedia va Booking.com kabi platformalar yordamida sayohat qilish osonlashdi, bu esa odamlarning sayohat qilishga bo'lgan qiziqishini oshirdi.

4. Onlayn ta'lim va konsalting. Coursera va Udemy kabi ta'lim platformalari, o'z vaqtida malaka oshirish yoki yangi bilimlar olishni istaganlarga qulay imkoniyatlar yaratadi.

5. Moliyaviy xizmatlar. PayPal va Stripe kabi onlayn to'lov tizimlari, xarid qilish va moliyaviy operatsiyalarni tez va xavfsiz amalga oshirishni ta'minlaydi (3-rasm).

3-rasm. Respondentlarning elektron tijorat platformasidan qaysi qurilma orqali foydalanishi⁶ (foizda).

5 Muallif tomonidan ijtimoiy so'rovnoma natijalari asosida tuzib chiqilgan.

6 Muallif tomonidan ijtimoiy so'rovnoma natijalari asosida tuzib chiqilgan.

Elektron tijoratda xaridlarning 88,7 foizni mobil telefonlar orqali amalga oshirilishi, foydalanuvchilarning qulaylik va tezlikni afzal ko'rishini ko'rsatadi. Mobil qurilmalar yordamida istalgan joyda va vaqtda xarid qilish imkoniyati mavjud bo'lib, bu jarayon oddiy va intuitivdir. Mobil ilovalar va internetga ulanish imkoniyatlari esa onlayn xaridlarni yanada osonlashtiradi.

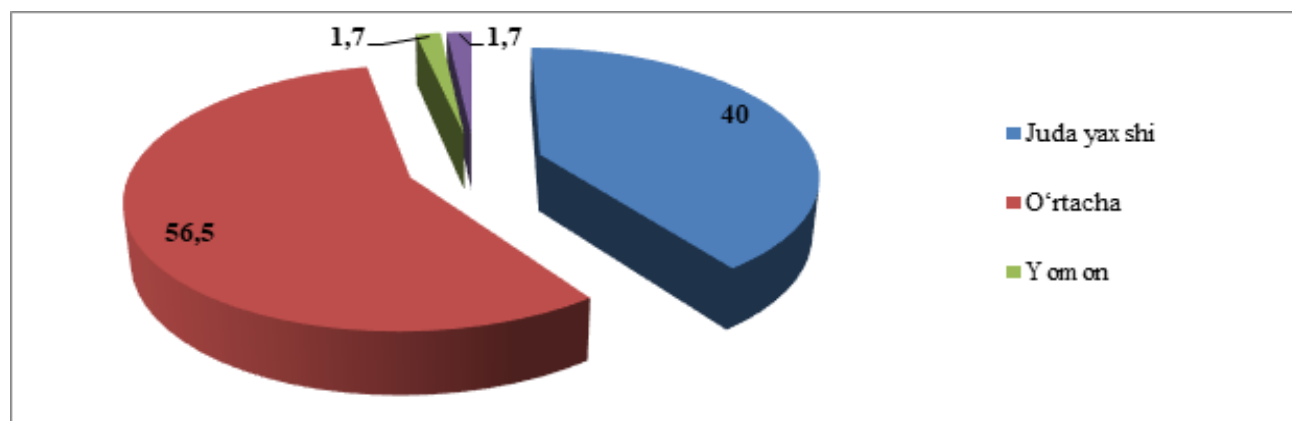
Mobil telefonlarning yuqori ulushi, raqamli iqtisodiyotda mobil texnologiyalarning o'sishini ko'rsatadi. Odamlar ko'pincha ish joyida yoki uyda emas, balki harakatda bo'lganda ham xarid qilishni xohlashadi.

Kompyuterlar 6,1 foizni foiz bilan nisbatan past ulushga ega. Bu, asosan, ish joyida yoki uyda kompyuterdan foydalanishning cheklanganligi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Biroq, ba'zi foydalanuvchilar katta ekran orqali xarid qilishni afzal ko'rishlari mumkin.

Planshetlar faqat 0,9 foizni ni tashkil etadi. Bu past ko'rsatkich planshetlarning mobil telefonlar va kompyuterlarga nisbatan kamroq ishlatilishini ko'rsatadi. Planshetlar odatda onlayn kontentni ko'rish uchun ishlatiladi, lekin xarid qilishda kamroq afzal ko'riladi.

Boshqalar 4,3 foizni tashkil etadi. Bu kategoriya ichiga smart TV yoki boshqa raqamli qurilmalar kirishi mumkin.

Dunyo bo'ylab elektron tijoratda mobil qurilmalar orqali amalga oshiriladigan xaridlar ulushi sezilarli darajada oshib bormoqda. Statista ma'lumotlariga ko'ra, onlayn chakana savdo buyurtmalarining 61 foizi[12] mobil telefonlar orqali amalga oshirilmoqda. Xitoyda mobil qurilmalar orqali onlayn xaridlar umumiy savdoning 75 foizini tashkil etadi, bu esa 873,3 milliard AQSh dollariga tengdir. Mamlakatda 852,2 million smartfon foydalanuvchisi mavjud bo'lib, bu aholining 59,9 foizini[6] tashkil etadi. Ushbu tendensiya global miqyosda ham kuzatilmoqda, chunki smartfonlar va mobil ilovalarning rivojlanishi bilan ko'proq odamlar mobil qurilmalar orqali xarid qilishmoqda. Bu mobil tijoratni o'sishiga olib keladi (4-rasm).

4-rasm. Respondentlarning elektron tijorat xizmatlarining sifatiga bergan bahosi⁷ (foizda).

So'rovnoma natijalari respondentlarning elektron tijorat xizmatlariga nisbatan munosabatini aks ettiradi.

"Juda yaxshi" – 40 foizni tashkil etadi. Bu ko'rsatkich elektron tijorat xizmatlarining rivojlanib borayotganini ifodalaydi. Yetkazib berish tizimining samaradorligi, to'lov tizimlarining xavfsizligi va qulayligi, mijozlarga xizmat ko'rsatishning yuqori darajasini natijasidir.

"O'rtacha" – 56,5 foizni tashkil etadi. Ko'pchilik foydalanuvchilar xizmatlarni qoniqarli deb baholagan, bu esa hali takomillashtirish talab etiladigan jixatlar borligini anglatadi. Bu tovar sifati va tavsifining mos kelmasligi, logistika muammolari va yetkazib berishdagi kechikishlar, mijozlarga xizmat ko'rsatishdagi kamchiliklarga duch kelish natijasi bo'lishi mumkin.

"Yomon" – 1,7 foizni tashkil etadi. Kam ulushga ega bo'lsa-da, ayrim foydalanuvchilar sifatdan norozi bo'lishgan. Noto'g'ri yoki sifatsiz tovar yetkazib berilishi, to'lov tizimidagi nosozliklar, yetkazib berish kechikishlari sabab bo'lishi mumkin.

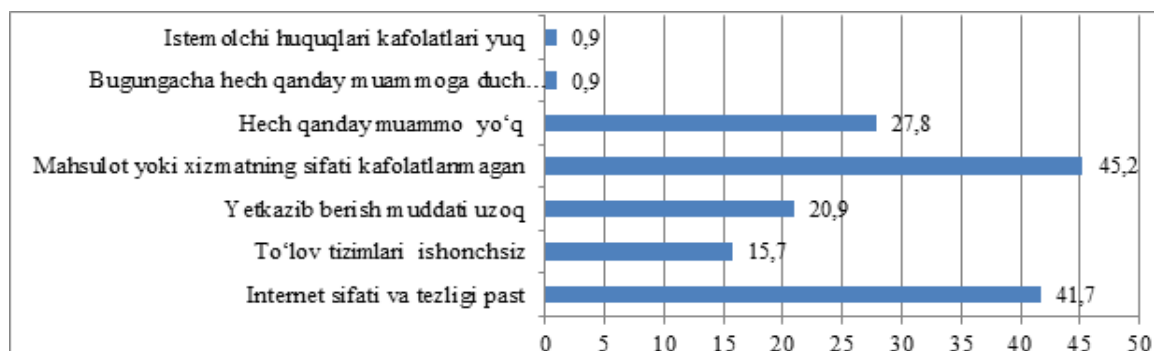
"Umuman foydalangan emasman" – 1,7 foizni tashkil etadi. Elektron tijorat xizmatlaridan foydalanmaganlarning ulushi past bo'lib, asosan quyidagi omillar bilan izohlanadi: internet yoki texnologik imkoniyatlarning cheklanganligi, an'anaviy xarid qilish odatlarining ustunligi, onlayn to'lovlarga bo'lgan ishonchsizlikni anglatadi.

"Dunyoda elektron tijorat sohasining rivojlanishi yuqori sur'atlarda davom etmoqda. 2023-yilda global elektron tijorat bozori hajmi 6,3 trillion AQSh dollarga yetdi va kelgusi yillarda o'rtacha yillik o'sish sur'ati 14-15 foizni atrofida bo'lishi kutilmoqda. Mobil tijorat (M-commerce) bu sohaning asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib, mobil qurilmalar orqali amalga oshiriladigan xaridlar chakana savdoning 61 foizini tashkil etadi"[].

7 Muallif tomonidan ijtimoiy so'rovnoma natijalari asosida tuzib chiqilgan.

“Sun’iy intellekt (AI) texnologiyalari elektron tijoratda shaxsiylashtirilgan tajribalarni yaratishda va operatsiyalarni optimallashtirishda muhim rol o’ynamoqda. AI algoritmlari yordamida mijozlarga moslashtirilgan takliflar va xavfsizlikni ta’minlash imkoniyatlari kengaymoqda”[3]. “Xitoy dunyodagi eng yirik elektron tijorat bozori bo’lib, global B2C savdolarining 35,4 foiz ulushiga ega. Osiyo mintaqasi esa umumiy bozorda yetakchilik qilmoqda, bunda raqamli infratuzilma va mobil to’lov tizimlarining rivojlanishi katta ahamiyat kasb etmoqda” (5-rasm) [5].

5-rasm. Respondentlarning javobi bo'yicha elektron tijoratdan foydalanishdagi muammolar⁸ (foizda).

O'zbekistonda elektron tijorat foydalanuvchilari duch kelayotgan asosiy muammolar so'rovnom natijalarida aniq aks etgan bo'lib, ularni global tendensiyalar bilan solishtirish muhimdir. Asosiy muammolar quyidagilardan iborat:

- tovar sifati va kafolatlarning yo'qligi (45,2 foizni) – iste'molchilarning huquqiy himoyasi zaifligi va sertifikatlash tizimining sustligi bilan bog'liq. Rivojlangan mamlakatlarda sifat nazorati va qaytarib berish mexanizmlari yaxshi yo'lga qo'yilgan bo'lsa-da, O'zbekistonda bu sohada hali muhim islohotlar zarur.

- internet sifati va tezligi pastligi (41,7 foizni) – infratuzilmaning rivojlanmaganligi va provayder xizmatlarining barqaror emasligi bilan izohlanadi. Bu muammo ayniqsa qishloq hududlarida dolzarbdir.

- yetkazib berish muddati uzoqligi (20,9 foizni) – transport infratuzilmasi va logistika tizimlarining sustligi, xalqaro yetkazib berish cheklovlari bilan bog'liqdir.

- to'lov tizimlarining ishonchsizligi (15,7 foizni) – xavfsizlik muammolari, xalqaro to'lov tizimlari bilan integratsiyaning pastligi va foydalanuvchilarning raqamli moliyaviy savodxonligi yetarli emasligi bilan bog'liq bo'lib, rivojlangan mamlakatlarda PayPal, Apple Pay kabi tizimlar yuqori darajadagi xavfsizlikni ta'minlaydi, O'zbekistonda esa bu platformalar cheklangan.

- iste'molchi huquqlarining kafolatlanmaganligi (0,9 foizni) – qonunchilik bazasining to'liq shakllanmaganligi bilan asoslanadi.

Shu bilan birga, 28,7 foizni respondent hech qanday muammoga duch kelmaganini bildirgan, bu esa elektron tijoratga bo'lgan ishonch ortib borayotganini ko'rsatadi (2-jadval).

2-jadval. Elektron tijorat rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar tahlili⁹

№	Savollar	1-javob	2-javob	3-javob
1.	Elektron tijoratdan foydalanishda to'lov tizimlariga qanchalik ishonasiz?	To'liq ishonaman	Qisman ishonaman	Umuman ishonmayman
	Natijalar, %	40,7	56,6	2,7
2.	Platformalarda mavjud bo'lgan ma'lumotlarning ishonchligini qanday baholaysiz?	Juda ishonchli	Qisman ishonchli	Ishonchsiz
	Natijalar, %	28,9	68,4	2,6
3.	Elektron tijorat xizmatlari foydalanuvchilarining shaxsiy ma'lumotlarini himoya qilish qanchalik muhim?	Juda muhim	O'rtacha muhim	Umuman muhim emas
	Natijalar, %	89,6	8,7	1,7
4.	Elektron tijorat platformasida tovar sifati haqida fikringiz qanday?	Har doim yuqori	Ba'zida yuqori	Past sifatli
	Natijalar, %	24,3	71,3	4,3

8 Muallif tomonidan ijtimoiy so'rovnom natijalari asosida tuzib chiqilgan.

9 So'rovnom natijalari asosida muallif tomonidan tuzildi

So'rovnoma natijalari O'zbekistonda elektron tijorat foydalanuvchilarining ishonch darajasi, ma'lumotlarning ishonchligi, shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish va tovar sifati bo'yicha qarashlarini aks ettiradi.

To'lov tizimlariga ishonch. Foydalanuvchilarning 40,7 foizi to'liq ishonadi, 56,6 foizi qisman ishonadi, 2,7 foizi esa umuman ishonmaydi. Bu raqamlar raqamli tranzaksiyalar qabul qilinayotgan bo'lsa-da, xavfsizlik bilan bog'liq xavotirlar saqlanib qolayotganini ko'rsatadi. Kiberxavfsizlik muammolari global miqyosda ham elektron tijoratning rivojlanishiga to'sqinlik qiluvchi asosiy omillardandir.

Ma'lumotlarning ishonchligi. 28,9 foiz foydalanuvchilar platformalardagi ma'lumotlarni juda ishonchli, 68,4 foizi qisman ishonchli deb baholagan. Bu tovar tavsifi, sharhlar va sotuvchilarning ishonchligi bo'yicha shubhalar mavjudligini anglatadi. Dunyo miqyosida ham soxta sharhlar va noto'g'ri ma'lumot tarqatish elektron tijorat ishonchiga salbiy ta'sir ko'rsatmoqda.

Shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish. 89,6 foiz foydalanuvchilar bu masalaga yuqori e'tibor qaratilishini bildirgan, bu esa foydalanuvchilarning maxfiylik siyosatlariga bo'lgan ishonchini aks ettiradi. Biroq global miqyosda shaxsiy ma'lumotlarning noqonuniy tarqalishi ishonch darajasini pasaytiruvchi muhim omil bo'lib qolmoqda.

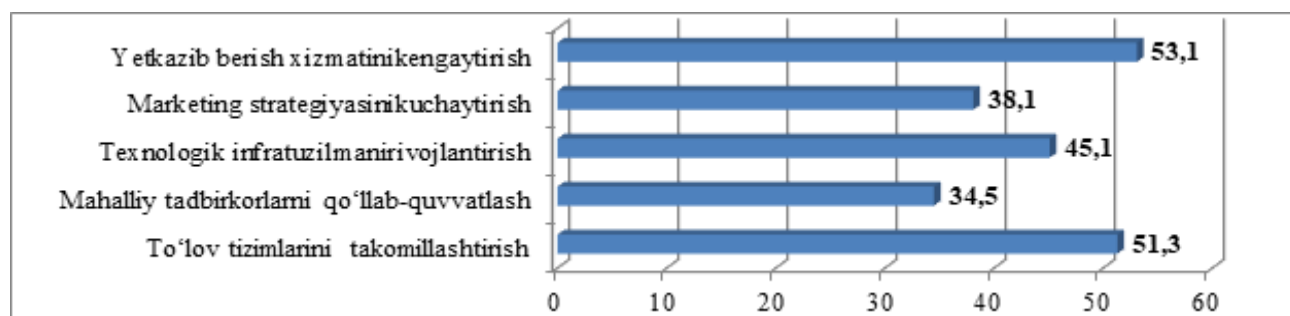
Tovar sifati. 24,3 foizi tovar sifatini doimiy ravishda yuqori deb baholasa, 71,3 foizni uni ba'zan yuqori deb hisoblaydi. Bu esa mijozlarni himoya qilish tizimining sustligi hamda kafolat va qaytarish imkoniyatlarining cheklanganligi bilan bog'liq. Dunyo miqyosida ham tovar sifatiga nisbatan ishonchsizlik elektron tijorat rivojlanishiga to'sqinlik qiluvchi muhim omillardan biridir (6-rasm).

6-rasm. Xizmat ko'rsatish sohasida elektron tijoratning o'ziga jalb qiladigan jihati¹⁰ (foizda).

So'rovnoma natijalari O'zbekistonda elektron tijorat foydalanuvchilarining ustuvor jihatlari aks ettiradi. Narx va chegirmalar (67 foizni) asosiy omil bo'lib, bu iste'molchilarning iqtisodiy manfaatga yo'naltirilganligini ko'rsatadi. Dunyo miqyosida ham raqobatbardosh narx siyosati va aksiyalar onlayn savdoni rag'batlantirishning muhim vositalaridan biridir.

Yetkazib berish tezligi va vaqt tejash (40,9 foizni) muhim faktor bo'lib, bu logistika infratuzilmasining ahamiyatini tasdiqlaydi. Global bozorlarda tezkor yetkazib berish tizimlari jadal rivojlanayotgan bo'lsa-da, O'zbekistonda bu yo'nalishda hali muammolar mavjud. Platformaning qulayligi (47 foizni) esa intuitiv interfeys va qulay navigatsiyaning iste'molchilar uchun dolzarbligini ko'rsatadi.

Tovar sifati (27 foizni) va tanlov imkoniyatining kengligi (2,6 foizni) nisbatan kam baholangan bo'lib, bu iste'molchilarning sifatdan ko'ra narx va qulaylikka ko'proq e'tibor qaratishini anglatadi. Rivojlangan bozorlarda sifat kafolatlari va mijozlar ishonchini oshirish bo'yicha kuchli mexanizmlar mavjud bo'lsa-da, O'zbekistonda bu yo'nalishda islohotlar zarur (7-rasm).

7-rasm. Xizmat ko'rsatish sohasida elektron tijoratni rivojlantirish uchun muhim omillar¹¹ (foizda).

So'rovnoma natijalari xizmat ko'rsatish sohasida elektron tijoratni rivojlantirish uchun zarur omillarni aniqlashga yordam beradi.

- yetkazib berish xizmatlarini kengaytirish (53,1 foizni) eng dolzarb masala bo'lib, logistika infratuzilmasining rivojlanishini talab etadi. Global tajribada Amazon va Alibaba kabi kompaniyalar tezkor va samarali yetkazib berish tizimlari orqali bozorda ustunlikka erishgan. O'zbekistonda esa ichki va xalqaro yetkazib berish xizmatlarini takomillashtirish zarur.

- to'lov tizimlarini rivojlantirish (51,3 foizni) elektron tijorat ishonchligini oshirishda muhim omil bo'lib, xavfsizlik, qulaylik va integratsiyani talab etadi. Rivojlangan mamlakatlarda PayPal, Stripe va kriptovalyutalar bilan ishlovchi tizimlar ommalashgan bo'lsa, O'zbekistonda bu yo'nalishda islohotlar zarur.

- texnologik infratuzilmani takomillashtirish (45,1 foizni) raqamli ekotizimning bardavomligini ta'minlaydi. Sun'iy intellekt, Big Data va avtomatlashtirilgan tizimlar biznes jarayonlarini samaraliroq qiladi. Jahon miqyosida bu texnologiyalar keng qo'llanilayotgan bo'lsa-da, O'zbekistonda ular hali to'liq joriy etilmagan.

¹⁰ Muallif tomonidan ijtimoiy so'rovnoma natijalari asosida tuzib chiqilgan.

¹¹ Muallif tomonidan ijtimoiy so'rovnoma natijalari asosida tuzib chiqilgan.

- marketing strategiyasini kuchaytirish (38,1 foizni) iste'molchilarni jalb qilish va brend raqobatbardoshligini oshirish uchun zarur. Global bozorda raqamli marketingning turli vositalari, jumladan, maqsadli reklama va mijoz xatti-harakatlarini tahlil qilish keng qo'llaniladi. O'zbekistonda esa bu yo'nalish hali rivojlanish bosqichida.

- mahalliy tadbirkorlarni qo'llab-quvvatlash (34,5 foizni) elektron tijoratning barqaror rivojlanishini ta'minlaydi. Jahon tajribasida subsidiyalar, grantlar va soliq imtiyozlari orqali mahalliy biznes ekotizimi qo'llab-quvvatlanmoqda. O'zbekistonda ham tadbirkorlarni raqamli platformalarga jalb qilishni rag'batlantirish muhim (3-jadval).

3-jadval. Respondentlarning to'lov turi va xizmat sifati haqidagi fikrlari¹²

№	Savollar	1-javob	2-javob	3-javob	4-javob
1.	Elektron tijoratdan foydalanishda to'lovning qaysi turi sizga qulay?	Naqd to'lov	Bank kartalari	Mobil to'lov tizimlari (Payme, Click, Paynet)	Boshqalar
	Natijalar, foizni	15	20,4	62,9	1,8
2.	Elektron tijorat xizmatining sifati va narxini qanday baholaysiz?	Yuqori sifat va past narx	Yuqori sifat va mos narx	O'rtacha sifat va mos narx	Past sifat va yuqori narx
	Natijalar, foizni	12,5	31,3	52,7	3,6

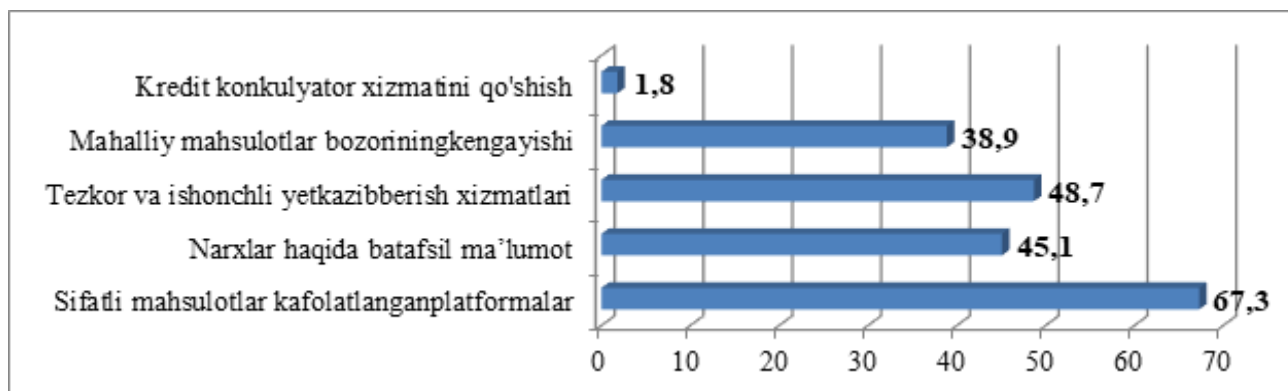
So'rovnoma natijalari O'zbekistonda elektron tijorat foydalanuvchilarining to'lov afzalliklarini aks ettiradi.

- mobil to'lov tizimlari (62,9 foizni) yetakchi o'rin tutib, raqamli ekotizim rivojlanayotganini va qulaylik omili ustuvorligini tasdiqlaydi. Payme, Click, Paynet kabi xizmatlarning tezkorligi va integratsiya imkoniyatlari bu tendensiyaning mustahkamlaydi. Xalqaro miqyosda ham Apple Pay va Google Pay kabi mobil yechimlar yetakchilik qilmoqda.

- bank kartalari (20,4 foizni) ulushining nisbatan pastligi integratsiya muammolari va foydalanuvchilarning ehtiyotkorligi bilan izohlanadi. Global bozorda kartalar asosiy to'lov vositasi bo'lib qolayotgan bo'lsa-da, O'zbekistonda ularning keng joriy etilishi uchun ekotizimni mustahkamlash zarur.

- naqd to'lov (15 foizni) an'anaviy usulga bo'lgan ehtiyoj hali ham saqlanayotganini ko'rsatadi. Jahon miqyosida naqd puldan voz kechish tendensiyasi kuchayib borayotgan bo'lsa-da, O'zbekistonda tranzaksiyalarni to'liq raqamlashtirish bosqichma-bosqich amalga oshirilmogda.

- xizmat sifati bo'yicha o'rtacha sifat va mos narx (52,7 foizni) talabi elektron tijorat bozorida narx va sifat muvozanati muammosi mavjudligini tasdiqlaydi. Yuqori sifat va mos narx (31,3 foizni) esa iste'molchilarning sifatga e'tibor qaratishini ko'rsatadi. Global bozorda Amazon va AliExpress mijoz talablariga mos ravishda sifat va narx muvozanatini saqlashga intilmogda. O'zbekistonda esa tovar sifati va yetkazib berish ishonchligini oshirish muhim vazifa bo'lib qolmogda (8-rasm).

8-rasm. Respondentlarning elektron tijorat rivojlanishi uchun qaysi xizmatlar taqdim etilishi kerakligi haqidagi fikri¹³ (foizda)

So'rovnoma natijalari O'zbekistonda elektron tijorat foydalanuvchilarining ustuvor ehtiyojlarini aks ettiradi. Sifatli tovarlar kafolatlangan platformalar (67,3 foizni) eng talabgir yo'nalish bo'lib, bu ishonchli savdo muhitiga ehtiyoj yuqoriligini ko'rsatadi. Xalqaro bozorda Amazon, eBay kabi platformalar tovar sifati va qaytarish huquqini kafolatlaydi, O'zbekistonda esa sertifikatlash tizimini kuchaytirish muhim ahamiyat kasb etadi. Narxlar

¹² Muallif tomonidan ijtimoiy so'rovnoma natijalari asosida tuzib chiqilgan.

¹³ Muallif tomonidan ijtimoiy so'rovnoma natijalari asosida tuzib chiqilgan.

haqida batafsil ma'lumot (45,1 foizni) va tezkor yetkazib berish xizmatlari (48,7 foizni) foydalanuvchilar uchun muhim omillar sanaladi. Rivojlangan bozorlarda real vaqtda narxlarni taqqoslash tizimlari va tezkor yetkazib berish xizmatlari (Prime, AliExpress Logistics) odatiy holga aylangan. O'zbekistonda esa logistik infratuzilma va ma'lumot shaffofligini oshirish dolzarb vazifalardan biri bo'lib qolmoqda. Mahalliy tovarlar bozorining kengayishi (38,9 foizni) elektron tijoratning ichki ishlab chiqaruvchilarni qo'llab-quvvatlashdagi rolini ko'rsatadi. Dunyo tajribasida mahalliy brendlarni rivojlantirish iqtisodiy barqarorlikni ta'minlovchi muhim omil hisoblanadi. Kredit kalkulyator xizmatining qo'shilishi (1,8 foizni) ulushi nisbatan past bo'lsa-da, bu to'lov imkoniyatlarini kengaytirish zaruratini bildiradi. Xalqaro bozorda Buy Now, Pay Later (BNPL) kabi tizimlar rivojlanib borayotgan bo'lsa-da, O'zbekistonda bunday mexanizmlarni joriy etish uchun moliyaviy infratuzilmani takomillashtirish lozim (4-jadval).

4-jadval. Elektron tijoratni rivojlantirish bo'yicha respondentlarning fikrlari¹⁴

№	Savollar	1-javob	2-javob	3-javob	4-javob	5-javob	6-javob
1.	Elektron tijoratda ishonch muhitini yaxshilash uchun qanday takliflaringiz bor?	Platformalar faoliyatining oshkoraligi	Xaridorlarning shaxsiy ma'lumotlarini himoyalash	Tovar sifatining kafolati	Platformalar haqida ko'proq ma'lumot berish	Tovarni qabul qilib olgandan so'ng to'lovni amalga oshirish	Tovarni qaytarish jarayonini osonlashtirish
	Natijalar, foizni	18,8	26,8	40,2	12,5	0,9	0,9
2.	Xizmat ko'rsatish sohasidagi elektron tijoratda qanday yangiliklarni ko'rishni xohlaysiz?	Innovatsion to'lov tizimlari	Yangi xizmat turlari (masalan, sog'liqni saqlash yoki huquqiy maslahat)	Foydalanuvchilar uchun maxsus chegirmalar	Platformalararo integratsiya	-	-
	Natijalar, foizni	22,3	34,8	29,5	13,4	-	-

So'rovnoma natijalari elektron tijoratda ishonch muhitini shakllantirish va xizmatlarni diversifikatsiya qilish bo'yicha foydalanuvchilarning asosiy talablarini aks ettiradi.

- tovar sifatining kafolati (40,2 foizni) eng muhim omil bo'lib, bu foydalanuvchilarning sifatsiz tovar va soxta brendlarga duch kelish xavotirini ko'rsatadi. Rivojlangan bozorlarda Amazon va Aliexpress kabi platformalar yetkazib beruvchilarni qat'iy nazorat qilib, ishonchli sotuvchilarga ustuvorlik beradi. O'zbekistonda esa sertifikatlash va kafolat mexanizmlarini kuchaytirish talab etiladi.

- shaxsiy ma'lumotlarni himoya qilish (26,8 foizni) elektron tijoratning barqaror rivojlanishi uchun muhim omil bo'lib, xalqaro tajribada GDPR va CCPA kabi qonunchilik normalari orqali himoyalanganadi. O'zbekistonda esa maxfiylik siyosatini takomillashtirish va kiberxavfsizlik choralari kuchaytirish zarur.

- platformalar faoliyatining oshkoraligi (18,8 foizni) va platformalar haqida ko'proq ma'lumot berish (12,5 foizni), shaffoflik muammolariga e'tibor qaratish zarurligini bildiradi. Bu algoritmlar ochiqqligi, sharhlarning haqqoniyligi va narx shakllanishining manipulyatsiyasiz bo'lishi bilan bog'liq.

- tovarni qabul qilib olgandan so'ng to'lov qilish (0,9 foizni) va qaytarish jarayonini osonlashtirish (0,9 foizni) kam tilga olingan bo'lsa-da, xalqaro bozorda bunday tizimlar ishonchni mustahkamlovchi omillar sifatida qo'llanilmoqda. O'zbekistonda ularni joriy etish logistika va qonunchilikdagi islohotlarni talab qiladi.

Elektron tijorat xizmatlarini diversifikatsiya qilish bo'yicha:

- yangi xizmat turlari (34,8 foizni) talabgir yo'nalish bo'lib, sog'liqni saqlash va huquqiy maslahat kabi xizmatlarning integratsiyasi bozorda yangi dinamikani yuzaga keltirishi mumkin.

- maxsus chegirmalar (29,5 foizni) va innovatsion to'lov tizimlari (22,3 foizni) raqobatbardoshlikni oshiruvchi omillar bo'lib, xalqaro tajribada dinamik narx belgilash, bonus tizimlari va kriptoalyuta asosida tranzaksiyalar keng qo'llanilmoqda.

O'zbekistonda elektron tijoratning rivojlanishi jahon tendensiyalariga mos ravishda kechayotgan bo'lsa-da, uning barqarorligi va samaradorligi bir qator omillarga bog'liq. So'rovnoma natijalari shuni ko'rsatadiki, asosiy foydalanuvchilar 26-45 yosh oralig'idagi, viloyat markazlarida yashovchi va yollanma (oylik yoki haq evaziga ishlovchi) mehnat bilan band shaxslardan iborat bo'lib, ular zamonaviy texnologiyalarni faol qo'llaydi va onlayn xaridlarni afzal ko'radi.

14 Muallif tomonidan ijtimoiy so'rovnoma natijalari asosida tuzib chiqilgan.

Elektron tijoratning kengayishi internet sifati, logistika infratuzilmasi, xavfsiz to'lov tizimlari va iste'molchi huquqlarining himoyalaniish darajasiga bog'liq. Aksariyat foydalanuvchilar xaridlarni mobil qurilmalar orqali amalga oshirishi mobil texnologiyalarning ahamiyatini yanada oshiradi. Shu bilan birga, tovar sifati, yetkazib berish tezligi va to'lov tizimlarining ishonchiligi hal qiluvchi omillar bo'lib qolmoqda.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, xizmat ko'rsatish sohasida elektron tijoratning rivojlanishi zamonaviy texnologik taraqqiyot, raqamli infratuzilma holati, aholi va tadbirkorlarning raqamli savodxonligi, shuningdek davlat tomonidan yaratilgan muhitga bevosita bog'liqdir. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, elektron tijorat xizmatlarining rivojlanishiga ta'sir etuvchi asosiy omillar — internet tezligi va qamrovi, xavfsiz to'lov tizimlari, foydalanuvchilar ishonchi va qonunchilikning moslashuvchanligidir. Shu bilan birga, marketing strategiyalarining zamonaviylashuvi, logistika tizimlarining samaradorligi ham elektron tijoratning muvaffaqiyatida muhim rol o'ynaydi.

Yuqoridagi tahlillarimiz asosida quyidagi takliflarni berishimiz mumkin:

Raqamli infratuzilmani rivojlantirish: Yurtimizning barcha hududlarida keng polosali internet tarmog'ini joriy etish va raqamli xizmatlarga qulay kirishni ta'minlash elektron tijoratni rivojlantirishning asosiy shartidir.

Yagona elektron to'lov tizimlarini takomillashtirish: Foydalanuvchilar uchun ishonchli, xavfsiz va qulay to'lov tizimlarini joriy etish orqali onlayn xizmatlarga bo'lgan talabni oshirish mumkin.

Huquqiy va institutsional bazani kuchaytirish: Elektron tijorat faoliyatini tartibga soluvchi qonunlar va me'yoriy hujjatlarni takomillashtirish, shuningdek, iste'molchilar huquqlarini himoya qilish tizimini mustahkamlash zarur.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Laudon, K.C., & Traver, C.G. (2022). E-commerce: Business, Technology, Society. Pearson.
2. Molla, A., Heeks, R. (2007). Exploring E-commerce Benefits for Businesses in a Developing Country. The Information Society, 23(2), 95–108.
3. OECD (2019). Measuring the Digital Transformation: A Roadmap for the Future. OECD Publishing.
4. Javlonov, A. (2021). Elektron tijoratni rivojlantirishning iqtisodiy asoslari. Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar, №6.
5. Zhou, L., Dai, L., & Zhang, D. (2007). Online Shopping Acceptance Model — A Critical Survey of Consumer Behavior. Electronic Commerce Research and Applications, 6(4), 456–468.
6. Axmedov B.I. Raqamlashtirish davrida elektron tijoratning rivojlanishi // Raqamli iqtisodiyot (Цифровая экономика). 2023. №2. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/raqamlashtirish-davrida-elektron-tijoratning-rivojlanishi> (дата обращения: 04.02.2025).
7. <https://el.tfi.uz/images.pdf>; https://www.eeas.europa.eu/delegations/uzbekistan/ozbekiston-milliy-elektron-tijorat-strategiyasini-ishga-tushirmoqda_uz?s=233; <https://advice.uz/oz/document/2456>; <https://staff.tiame.uz/storage/users/845/books/6X9IGHRvOWFC1EtLMmoNaLYwPv9pmJFYFsNw2jMI.pdf>
8. https://www.researchgate.net/publication/378543140_Elektron_tijoratning_zamonaviy_iqtisodiyotga_ta'sirini_o'rganish_va_uni_rivojlantirishning_asosiy_yo'nalishlarini_anqlash
9. <https://www.simpleglobal.com/uz/blog/top-5-ecommerce-trends-for-2023-and-beyond/>
10. Hakimjanova D.K. Xorijiy davlatlarda elektron tijoratning rivojlanish tendensiyalari // Raqamli iqtisodiyot (Цифровая экономика). 2024. №6. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/xorijiy-davlatlarda-elektron-tijoratning-rivojlanish-tendensiyalari> (дата обращения: 04.02.2025).
11. znesgoya.uz
12. Yusupov M.A. Xizmatlar sohasida raqamli platformalarni joriy etishning iqtisodiy samaradorligi // Iqtisodiyot va innovatsiyalar. – 2024. – № 1. – S. 34–45. URL: <https://iqtisodiyot.tsue.uz/jurnal/2024/1>.
13. Андреев С.Н. Цифровые технологии в управлении электронной коммерцией [Текст]. – Москва: Юрайт, 2022. – 210 с. URL: <https://urait.ru/book/tsifrovye-tehnologii-v-upravlenii-elektronnoy-kommertsiei>.
14. Бакеев М.Б. Цифровая экономика и электронная коммерция: теоретические и практические аспекты [Текст]. – Санкт-Петербург: СПбГУ, 2020. – 180 с. URL: <https://www.spbu.ru/izdaniya/>.
15. Белов В.А. Электронная коммерция в условиях глобальной конкуренции // Вестник Санкт-Петербургского университета. Экономика. – 2023. – Т. 39, № 2. – С. 145–158. DOI: 10.21638/spbu05.2023.205. URL: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=51234567>.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 6

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>